

მართლმსაჯულების რეფორმის ალბანური მოდელი და ქართული პერსპექტივა

I. შესავალი

სასამართლო სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირება დემოკრატიული სახელმწიფოს განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა. სწორედ ასეთი მართლმსაჯულება განსაზღვრავს როგორც ქვეყნის დემოკრატიულ ისე ეკონომიკური განვითარების მიმართულებასა და ტემპს. ეფექტიანი მართლმსაჯულება ბუნებრივად გულისხმობს კანონის უზენაესობით შებოჭილ გადაწყვეტილების მიღებას კეთილსინდისიერი და დამოუკიდებელი მოსამართლეების მიერ. სამწუხაროდ, საქართველოში ასეთი ტიპის სასამართლოს ჩამოყალიბება ამ დრომდე ვერ მოხერხდა.¹ სასამართლოს დამოუკიდებლობის ხარისხი ყოველწლიურად იკლებს, რაც ბუნებრივად ზრდის ძირეული რეფორმების განხორციელების საჭიროებას.

საქართველოში მართლმსაჯულების საკითხებზე მომუშავე ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციები უკვე წლებია მიუთითებენ მართლმსაჯულების რეფორმის იმგვარი საჭიროების შესახებ, რომელიც ქირურგიულად გამოასწორებს სასამართლოსა და მის მმართველობაში არსებულ კლანურ მმართველობას.² მართლმსა-

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის დოქტორანტი.

¹ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, 2021, 96.

² საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, 2020, 123-124; ზედელაშვილი დ., ქეცბაია თ., მოსამართლეთა თანა-

ჯულების სისტემაში ფუნდამენტური რეფორმის განხორციელების საჭიროებაზე ადგილობრივი პოლიტიკური რეალობაც მიუთითებს. ქვეყანაში შექმნილი უმწვავესი პოლიტიკური კრიზისებიდან გამოსავლადაც საერთაშორისო პარტნიორები სასამართლო სისტემაში ფუნდამენტური რეფორმის განხორციელებას მიიჩნევენ, რაც საერთაშორისო მედიატორების მონაწილეობით შექმნილი პოლიტიკური შეთანხმებებით გამოიხატა.³

მართლმსაჯულების რეფორმის კრიტიკული აუცილებლობა იკითხება ევროპული კომისიის მიერ მომზადებულ დასკვნაშიც, რომლის მიხედვითაც, საქართველოს მიერ ევროკავშირის წევრობის კანდიდატის სტატუსის მიღება, სხვა წინაპირობებთან ერთად, სასამართლოში განსახორციელებელ რეფორმებზეცაა დამოკიდებული. კომისიის მოსაზრებით, საქართველოში უნდა განხორციელდეს რეფორმა, რომელიც უზრუნველყოფს სასამართლო სისტემის მთლიან და ქვეყნის დამოუკიდებლობას, ანგარიშვალდებულებასა და მიუკერძოებლობას. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნდამენტურ რეფორმასა და მოსამართლეთა კეთილსინდისიერ დანიშვნა/არჩევას.⁴ ამდენად, სხვა საკონსტიტუციო ვალდებულებებთან ერთად, მართლმსაჯულების სისტემაში ფუნდამენტური რეფორმის განხორციელება ევროკავშირში ინტეგრაციის შესახებ კონსტიტუციური დანაწესიდანაც მომდინარეობს.⁵

მდებობასთან შესაბამისობის შემოწმება თეორიულ და შედარებით პერსპექტივაში, რეკომენდაციები საქართველოსთვის, თბილისი, 2022; ლალიაშვილი თ., სასამართლო რეფორმები გარდამავალი დემოკრატიის პირობებში – ლუსტრაციისა და ვეტინგის ფორმები სასამართლო სისტემაში, თბილისი, 2021.

³ 2021 წლის 19 აპრილს ევროპული საბჭოს პრეზიდენტის, შარლ მიშელის მედიაციით ხელი მოეწერა პოლიტიკურ შეთანხმებას: „სამომავლო გზა საქართველოსთვის“, რომელიც ითვალისწინებდა მართლმსაჯულების ფუნდამენტური რეფორმის განხორციელების შესახებ დათქმას.

⁴ European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council, Commission Opinion on Georgia's application for membership of the European Union, Brussels, 17.6.2022 COM(2022) 405 final.

⁵ საქართველოს კონსტიტუციის 78-ე მუხლი.

სტატიის ფარგლებში, სწორედ ასეთი ცვლილებების პერსპექტივა იქნება განხილული ალბანეთში განხორციელებული მართლმსაჯულების ფუნდამენტური რეფორმის კონტექსტში. საქართველოში არსებული პოლიტიკური და საერთაშორისო ვითარება, ასევე მართლმსაჯულების ფუნდამენტური რეფორმის განხორციელების საჭიროება მნიშვნელოვნად ჰგავს წარსულში ალბანეთში არსებულ კონტექსტს.

II. სასამართლო სისტემაში არსებული მდგომარეობა

2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდგომ პერიოდში პოლიტიკური დღის წესრიგის ერთ-ერთი ძირითადი საკითხი სასამართლო სისტემის რეფორმირება და მისი ინსტიტუციური დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა იყო. მართლმსაჯულების სისტემაში ცვლილებების განხორციელება 2013 წლიდან დაიწყო და იგი ე.წ. „ტალღებად“ მიმდინარეობდა. თავიდანვე ცხადი იყო, რომ ხელისუფლების პოლიტიკური გადაწყვეტილებით არ მომხდარა მოსამართლეების თანამდებობასთან შესაბამისობის დადგენა, რეფორმის მიზნად კი კანონმდებლობის დახვეწა და ინსტიტუციური ჩარჩოს ახალი მოდელის შექმნა დაისახეს.⁶

სხვადასხვა ეტაპზე სასამართლო სისტემასთან დაკავშირებით რამდენიმე საკანონმდებლო ცვლილება განხორციელდა, მათ შორის იყოს მართლმსაჯულების რეფორმის ოთხი „ტალღაც.“⁷ საბოლოოდ, საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელების შედეგად სასამართლო სისტემის მართვა-გამგეობის ყველა ძირითადი ბერკეტი იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ხელში გადავიდა.⁸

⁶ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმა საქართველოში 2013-2021 წლები, თბილისი, 2021, 4.

⁷ სასამართლო რეფორმის პირველი ტალღა პარლამენტმა 2013 წლის 1 მაისს მიიღო, მეორე ტალღა – 2014 წლის 1 აგვისტოს, მესამე ტალღა – 2017 წლის 8 თებერვალს, მეოთხე ტალღა 2019 წლის 13 დეკემბრიდან შევიდა ძალაში.

⁸ მოსამართლეთა თანამდებობაზე გამწესება (გარდა უზენაესი სასამართლოსა); სასამართლოების თავმჯდომარეების, კოლეგიებისა და პალა-

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წლების განმავლობაში საქმიანობის ანალიზი აჩვენებს, რომ მიუხედავად ფორმალურ-სამართლებრივ დონეზე საკანონმდებლო ნორმების დეტალიზებისა, კოლეგიური ორგანოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების მოტივაცია ბევრ შემთხვევაში გამხდარა საეჭვო და პრობლემური. ამას ადასტურებს სახალხო დამცველის აპარატის მიერ მომზადებული მონიტორინგის ანგარიშიც, რომელიც საბჭოში უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეობის კანდიდატების შერჩევის პროცესზე დაკვირვების ფარგლებში მომზადდა. ანგარიშში გამოკვეთილია კენჭისყრის პროცესში იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრთა გარკვეული ნაწილის წინასწარი შეთანხმება, რომელიც ფაქტობრივად წინასწარ განსაზღვრავდა შემდეგ ეტაპზე გამსვლელი კანდიდატების სიას ისე, რომ მასზე ზეგავლენის მოხდენას საბჭოს სხვა წევრები ვეღარ შეძლებდნენ.⁹

იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსთან მიმართებით რეფორმის ოთხი ტალღის ანალიზი ცხადყოფს, რომ კანონმდებლობის დეტალიზაციის სტრატეგიამ პარადოქსულად, მაგრამ მაინც გამოიწვია მოსამართლეთა გავლენიანი ჯგუფის გაძლიერება და მათ მიერ სასამართლო სისტემის იზოლაცია. ფაქტობრივი მოცემულობით ქვეყანაში არსებობს მართლმსაჯულების ორი განსხვავებული მოწესრიგება: ერთი მხრივ, ფორმალურ-სამართლებრივ დონეზე დეტალიზებული საკანონმდებლო ნორმები, ხოლო მეორე მხრივ, საბჭო, რომელიც კანონმდებლობის მიღმა არაფორმალურად, საეჭვო მოტივებით იღებს გადაწყვეტილებებს.

შეიძლება ითქვას, რომ მართლმსაჯულების სისტემაში სხვადასხვა მორიგი ტალღის სახელით ცნობილმა ცვლილებებმა, სამწუხაროდ, სასამართლოს დამოუკიდებლობის ხარისხი ვერ გაზარდა,

ტების თავმჯდომარეების დანიშვნა; სასამართლოების შიდა კადრებით დაკომპლექტება (თანაშემწეები და სხვა); მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობის შესახებ ძირითადი გადაწყვეტილების მიღება; იუსტიციის უმაღლეს სკოლასა და მის საქმიანობაზე არსებითი გავლენა.

⁹ საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეობის კანდიდატების იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ შერჩევის მონიტორინგის ანგარიში, 2019, 7-40.

მეტიც, პირიქით, სასამართლოს შიდა დამოუკიდებლობის პრობლემები კიდევ უფრო გააღრმავა. სასამართლოს შიგნით არსებული მოსამართლეთა გავლენიანი ჯგუფი, მმართველ პოლიტიკურ პარტიასთან შეთანხმებით, სასამართლო ხელისუფლებას კორპორატიული გავლენების ფარგლებში მართავს.¹⁰

2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების შემდეგ, ქვეყანაში შექმნილი პოლიტიკური კრიზისის განმუხტვის მიზნით, ევროპული საბჭოს თავმჯდომარის მედიაციით, ხელი მოეწერა პოლიტიკურ შეთანხმებას – „სამომავლო გზა საქართველოსთვის“. შეთანხმება იძლეოდა ისტორიულ შანსს, ქვეყანაში შექმნილიყო სამართლიანი სასამართლოს ფორმირების ღრმა და ინსტიტუციურად გამართული გარანტიები. შეთანხმების ფარგლებში, მმართველმა პოლიტიკურმა ძალამ აიღო პასუხისმგებლობა სასამართლო სისტემაში განეხორციელებინა ფუნდამენტური რეფორმა, ხოლო მის სისრულეში მოყვანამდე სახელმწიფოს უნდა შეეჩერებინა უზენაესი სასამართლოს დაკომპლექტების პროცესი, რაც, სამწუხაროდ, საერთაშორისო აქტორების მოწოდების მიუხედავად, არ განხორციელებულა.¹¹

არსებული მოცემულობის გათვალისწინებით, სასამართლო რეფორმის მორიგი ტალღის ფარგლებში ფაქტობრივად გამორიცხულია მართმსაჯულების სისტემაში ძირეული, ხელშესახები ცვლილებები. მოსამართლეთა დიდი ნაწილი უკვე უვადოდაა თანამდებობებზე განმწესებული, ასევე სრულადაა დაკომპლექტებული საქართველოს უზენაესი სასამართლოც. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს დაკომპლექტების კონსტიტუციით გათვალისწინებული წესით კი მოსამართლეთა გავლენიან ჯგუფს ძალაუფლების საკმაოდ მყარი გარანტიები აქვს. შესაბამისად, კონსტიტუციის ცვლილების გარეშე

¹⁰ საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში „საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ“, 2021, 96.

¹¹ ეუთო/ოდირი, „საქართველოში უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა წარდგენისა და დანიშვნის მეოთხე ანგარიში“, <<https://bit.ly/3CrHMzI>> [06.03.2022].

საბჭოს რეფორმის პერსპექტივა ბუნდოვანია, ვინაიდან საბჭოს შემადგენლობასთან დაკავშირებული ყველა საკითხი (წევრთა რაოდენობა, თანაფარდობა, საბჭოში ადმინისტრაციულ თანამდებობაზე მოსამართლე წევრთა არჩევა, ვადები) კონსტიტუციითაა მოწესრიგებული.¹² აღნიშნულის გათვალისწინებით სასამართლო რეფორმის მიზნებს საქართველოში არაორდინალური გამოწვევები და სპეციფიკურად ინდივიდუალური მახასიათებლები გამოარჩევს. ერთი მხრივ, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს დამოუკიდებელი, ინსტიტუციურად მდგრადი და კეთილსინდისიერი სასამართლო სისტემის ფორმირება, ხოლო, მეორე მხრივ, უნდა გაჩნდეს შესაძლებლობა, ინდივიდუალურად შემოწმდეს მოსამართლეების და სასამართლოს მმართველი პირების თანამდებობებთან შესაბამისობის საკითხები (რადგან როგორც უკვე აღინიშნა, ინდივიდუალური ცვლილებების გარეშე განხორციელებულმა რეფორმამ ე.წ. „ელიტური მოსამართლეები“ გავლენიან ჯგუფად – „კლანად“ აქცია). სწორედ მსგავსი საჭიროებები იდგა მართლმსაჯულების რეფორმის განხორციელების წინ ალბანეთშიც, შესაბამისად, მიმდინარე ეტაპზე რეფორმის წარმატების გამო, რელევანტურია წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებში, ქართული მართლმსაჯულების რეფორმის შესაძლებლობები სწორედ ალბანური კონტექსტის ფარგლებში იქნეს განხილული.

III. მართლმსაჯულების რეფორმა ალბანეთში

2014 წლის ივნისში ალბანეთმა მიიღო ევროკავშირის წევრობის კანდიდატის სტატუსი, თუმცა ევროკავშირმა ქვეყანას განწევრიანებაზე მოლაპარაკების დასაწყებად, სხვა საკითხებთან ერთად, სასამართლო სისტემაში არსებული მდგომარეობის გამოსწორება მოსთხოვა. კომისიის ანგარიშის შესაბამისად, სასამართლო სისტემაში არსებული კორუფცია შეუძლებელს ხდიდა მართლმსაჯულებით ეფექტიან სარგებლობას.¹³ ასეთი დასკვნის მიღების შემდეგ ალბა-

¹² საქართველოს კონსტიტუციის 64-ე მუხლი.

¹³ SWD (2014) 304 Final Albania 2014 Progress Report, European Commission, 8 October 2014.

ნეთში შეიქმნა სპეციალური სამუშაო ჯგუფი, რომელსაც უნდა შეეფასებინა სასამართლო სისტემაში არსებული გამოწვევები, დაესახა რეფორმის მიზნები და მოემზადებინა ცვლილებათა პროექტები, რაც, მათ შორის, კონსტიტუციის ცვლილებების შესაძლებლობაც მოიაზრებდა. სამუშაო ჯგუფის მიერ შედგენილი დოკუმენტით დგინდება, რომ სასამართლო სისტემაში არსებული მდგომარეობის გამოსწორება ვერ მოხდებოდა მხოლოდ საკანონმდებლო ცვლილებების გზით, რადგან მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული კორუფცია ინდივიდუალურად, თითოეული გადანაცვეტილების მიმღები პირის დონეზე დასული.¹⁴

ვენეციის კომისიის დასკვნით, ალბანეთის მართლმსაჯულების სისტემაში განხორციელებული რეფორმები და არსებული საკონსტიტუციო სტანდარტები თეორიულ დონეზე საკმარისი უნდა იყოს სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და ანგარიშვალდებულების გარანტიებისათვის. თუმცა ცალკეული პოსტ-კომუნისტური ქვეყნების მსგავსად, ალბანეთშიც სასამართლოს დამოუკიდებლობის სტანდარტების უმაღლესი კანონის დონეზე კოდიფიცირებამ კონტრპროდუქტიული შედეგები გამოიღო, კერძოდ, საკონსტიტუციო გარანტიებით ფაქტობრივად დასაჩუქრდნენ არაკეთილსინდისიერი მოსამართლეები, რომლებიც პრაქტიკაში დამოუკიდებელნი და მიუკერძოებელნი არასდროს ყოფილან.¹⁵

სამუშაო ჯგუფის მიერ შეთავაზებული საკონსტიტუციო ცვლილებათა პაკეტი საკმაოდ ამბიციურ და რადიკალურ მექანიზმს ითვალისწინებდა. აღნიშნულის მიზანი მართლმსაჯულების სისტემის არაკეთილსინდისიერი კადრებისგან სრული წმენდის უზრუნველყოფა უნდა ყოფილიყო, კერძოდ, ცვლილებათა პაკეტი ითვალისწინებდა მოსამართლეთა (არამარტო) თანამდებობასთან შესაბამისობის შემოწმებას.¹⁶ მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ აღნიშნული ინი-

¹⁴ Analysis of the Justice System in Albania, Ad Hoc Parliamentary Committee on Justice System Reform, Republic of Albania Assembly, June 2015.

¹⁵ CDL-AD (2015)045 Interim Opinion on the Draft Constitutional Amendments on the Judiciary of Albania, N824/2015, Venice Commission, 21 December 2015.

¹⁶ იქვე, paras. 97-135.

ციატივა შეფასდა ვენეციის კომისიის მიერ, რომლის დასკვნა იმ პერიოდში საკმაოდ „რევოლუციური“ იყო ამ ორგანიზაციისთვის. კომისიის შეფასებით, ასეთი ტიპის რეფორმის განხორციელება ჩვეულებრივ შემთხვევაში არასწორი იქნებოდა, ვინაიდან სასამართლო სისტემის შიგნით მას შეუძლია არაჯანსაღი რყევა გამოიწვიოს და საბოლოოდ გაზარდოს ხალხის უნდობლობა მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ. თუმცა კომისიამ ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ ალბანეთის მართლმსაჯულებაში არსებული პრობლემები ორდინალური გზებით ვერ მოგვარდება და თანამდებობასთან შესაბამისობის შემოწმების პროცესის შემოღება საჭირო და აუცილებელი ზომაა კორუფციასთან ბრძოლის პროცესში – აღნიშნულით ვენეციის კომისიამ ფაქტობრივად მოიწონა შეთავაზებული ინიციატივა.¹⁷

შემომწმების პროცესში შესაფასებელი სუბიექტები რამდენიმე კრიტერიუმის ფარგლებში უნდა შეფასებულიყვნენ: ქონებრივი მდგომარეობა; პიროვნული თვისებები, პროფესიული კეთილსინდისიერება, კომპეტენტურობა და სხვ. აღნიშნული კრიტერიუმების შეფასებისას ყურადღება ექცეოდა გარემოებას, თუ რამდენით აღემატებოდა მოსამართლის ქონება კანონით დაშვებული ლეგალური შემოსავლის ფარგლებს, მოსამართლის კონტაქტებსა და კავშირებს, რაც შეიძლება საფრთხეს უქმნიდეს მის დამოუკიდებლობას, ხოლო კომპეტენციის შეფასებისას იგი სპეციალიზებული პანელის წინაშე გასაუბრების გავლის შემდეგ იღებდა შეფასებას თანამდებობასთან შესაბამისობის ან შეუსაბამობის შესახებ.¹⁸

იმის გათვალისწინებით, რომ აღნიშნული რეფორმის განხორციელება პოლიტიკური მდგენელის გარეშე ფაქტობრივად შეუძლებელი იყო, განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა რეფორმის განმახორციელებელი უწყებების კომპეტენციასა და დამოუკიდებლობას. საბოლოოდ, თანამდებობებთან შესაბამისობის შეფასების

¹⁷ CDL-AD (2016)009 Final Opinion on the Revised Draft Constitutional Amendments on the Judiciary, N824/2015, Venice Commission, 14 March 2016.

¹⁸ DL-REF (2016)062 Albania Law on the transitional re-evaluation of Judges and Prosecutors, N868/2016, Venice Commission, 16 October 2016.

პროცედურა წარმართეს კონსტიტუციის საფუძველზე შექმნილმა შემდეგმა უწყებებმა: დამოუკიდებელი საკვალიფიკაციო კომისია, რომელიც თავისი შინაარსით კვაზი პირველი ინსტანციის სასამართლოს ფუნქციას ასრულებს; სააპელაციო პალატა, რომელიც პასუხისმგებელია საჩივრების განხილვაზე, როგორც ფაქტობრივ, ისე სამართლის მისადაგების ნაწილში; საჯარო კომისიები, რომლებიც წარმოადგენენ მოქალაქეების ინტერესებს სააპელაციო პალატაში და მათ ასევე შეუძლიათ პირველი ინსტანციის სასამართლოს (დამოუკიდებელი საკვალიფიკაციო კომისია) გადაწყვეტილების გასაჩივრება; საერთაშორისო მონიტორები, რომლებიც აკვირდებიან პროცესს, წარადგენენ საკუთარ მოსაზრებებს და აქვთ განუსაზღვრელი წვდომა შესაბამის საქმის მასალებთან.

თავიდანვე ცხადი იყო, რომ ცვლილებების მიზანი არ ყოფილა კონკრეტულ მოსამართლეებზე შურისძიება. საკონსტიტუციო ცვლილებებმა მოსამართლეებს ე.წ „უსაფრთხო დერეფანი“ გაუხსნა, რომლის მიხედვითაც, მათ შეეძლოთ კანონის ამოქმედებიდან 3 თვის ვადაში საკუთარი ნებით დაეტოვებინათ მართლმსაჯულების სისტემა ისე, რომ მათი საქმიანობა აღარ შემოწმდებოდა. თუმცა ასეთ შემთხვევებში ამ პირებს 15 წლის განმავლობაში მოსამართლედ, პროკურორად და იუსტიციის საბჭოს წევრად ყოფნა ეკრძალებოდათ¹⁹.

იმის გათვალისწინებით, რომ პროცესი ამჟამადც მიმდინარედ მიიჩნევა, მნიშვნელოვანია ევროპული კომისიის 2020 წლის ანგარიშში აღწერილი პროგრესი შეფასდეს. კერძოდ, კომისიის ანგარიშის შესაბამისად, მოსამართლეების თანამდებობასთან შესაბამისობის შემოწმების პროცესმა მნიშვნელოვანი შედეგები გამოიღო: შეფასებული 805 საქმიდან 2020 წლის ბოლოს 286 დასრულდა საბოლოოდ. შეფასებული მოსამართლეების 62%-ის შემთხვევაში საქმე მათი გათავისუფლებით დასრულდა ან პირადი განცხადების საფუძველზე გადადგომით.²⁰

¹⁹ CDL-REF (2016)062 Albania Law on the transitional re-evaluation of Judges and Prosecutors, N868/2016, Venice Commission, 16 October 2016. Art. 56.1

²⁰ SWD (2020)354 Final Albania 2020 Report, European Commission, 6 October 2020, 19.

პროგრესის მიუხედავად, მნიშვნელოვანია, რომ პროცესებმა დროში მაქსიმალურად ეფექტიანად ჩაიაროს, რადგან ამჟამად ალბანეთში მნიშვნელოვანი გამოწვევა მოსამართლეთა ჩანაცვლების პროცესია, რადგან იმ შემთხვევაში, თუ ვერ მოხდება ვაკანტური პოზიციების ახალი, კეთილსინდისიერი და კვალიფიციური კადრებით შევსება, საზოგადოების ნდობა პროცესისადმი, შესაბამისად, მართლმსაჯულების სისტემისადმი დაზიანდება და რეფორმას აზრი დაეკარგება.²¹

IV. რეფორმის თავსებადობა უფლებრივ სტანდარტებთან

ბუნებრივია, ასეთი მასშტაბისა და შედეგების რეფორმას სამართლებრივ წრეებში დიდი დისკუსია მოჰყვა, საბოლოოდ, ალბანეთში ერთ-ერთმა ოპოზიციურმა პარტიამ („ალბანეთის დემოკრატიული პარტია“) საკონსტიტუციო სასამართლოში გაასაჩივრა შესაბამისი სამართლებრივი აქტები და მოითხოვა მათი, როგორც კონსტიტუციასთან, ისე ევროპულ კონვენციასთან შეუსაბამოდ ცნობა.

საკონსტიტუციო სასამართლოს შეფასებით, მიუხედავად იმისა, რომ შემფასებელი ორგანოები კლასიკური გაგებით არ არიან სასამართლო უწყებები, ისინი მაინც უზრუნველყოფდნენ პროცესში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებების დაცვას. კერძოდ, პროცესში საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლოს მახასიათებლების მქონე ორგანო, რომლის დამოუკიდებლობა და კეთილსინდისიერება თავად კონსტიტუციურადაა უზრუნველყოფილი, შესაბამისად, დადგინდა, რომ რეფორმით შეთავაზებული მოდელი თავსებადია კონსტიტუციასთან და არ ირღვევა ძალაუფლების გამიჯვნის, ასევე საქმის სამართლიანი განხილვის პრინციპები.²²

²¹ ზედელაშვილი დ., ქეცბაია თ., მოსამართლეთა თანამდებობასთან შესაბამისობის შემოწმება თეორიულ და შედარებით პერსპექტივაში, რეკომენდაციები საქართველოსთვის, თბილისი, 2022, 98.

²² იქვე, 91.

ადამიანის უფლებებთან და თავისუფლებებთან რეფორმის თავსებადობის შესახებ საბოლოო სიტყვის თქმა მაინც ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს მოუწია.²³ ევროსასამართლოს შეფასებით, ალბანეთში არსებული კონტექსტი, მართლმსაჯულების სისტემაში კორუფციის მაღალი დონის გათვალისწინებით, მოსამართლეების თანამდებობასთან შესაბამისობის შემონმების მწვავე საზოგადოებრივ საჭიროებას აყენებდა.²⁴ ევროსასამართლომ დამოუკიდებელი საკვალიფიკაციო კომისია და სააპელაციო პალატა მიიჩნია კანონის საფუძველზე შექმნილ ტრიბუნალად, რომელიც უზრუნველყოფდა მხარეთა სამართლიანი სასამართლოს უფლების პროცესუალური გარანტიებით აღჭურვას, ასევე მიუკერძოებელი და დამოუკიდებელი გადანყვეტილებების მიღებას.²⁵

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ ალბანურმა მართლმსაჯულების რეფორმამ „გამოცდის ორი საფეხური“ წარმატებით დაასრულა, რაც გულისხმობს იმგვარი წესრიგის შექმნას, რომელიც ადამიანის უფლებებთან და თავისუფლებებთანაა თანხვედრაში, ასევე ეფექტიანობის მინიმალური სტანდარტების დაკმაყოფილებას რეალურ შედეგზე გასვლის მიზნით. თუმცა რეფორმას წინ მნიშვნელოვანი გამოწვევები აქვს და იგი ბოლომდეა მისაყვანი, მის საბოლოო შედეგებს კი მხოლოდ დრო გამოაჩენს, რომელიც სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და კეთილსინდისიერებაზე გადის.

V. ქართული პარალელი და რეკომენდაციები

ქართული მართლმსაჯულების სისტემის კრიტიკას საერთაშორისო პარტნიორები უფრო და უფრო მეტად აჟღერებენ და ხაზს უსვამენ ფუნდამენტური და ძირეული რეფორმის განხორციელების აუცილებლობას, ასევე, ალბანეთის მსგავსად, ევროკავშირთან ურთიერთობების გაღრმავების ნინაპირობად სწორედ სასამართლო

²³ *Xhoxhaj v. Albania* [ECtHR], App. No. 15227/19, 9 February 2021.

²⁴ იქვე, par. 299.

²⁵ იქვე, paras. 304-314.

რეფორმის განხორციელების რეკომენდაცია გასცა ევროპულმა კომისიამ. შესაბამისად, ქვეყანაში არსებული რეალობა ძირეული, მათ შორის, ქირურგიული და მტკივნეული რეფორმის განხორციელებას მოითხოვს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ მინიმალური სტანდარტების დონეზე გაცნობიერებული იყოს ის ნაბიჯები, რისი გადადგმაც სახელმწიფოს მოუწევს ამ პროცესში. მსგავსი რეფორმის განხორციელება შეუძლებელია მხოლოდ საკანონმდებლო დონეზე „ჩაიკეტოს“, რადგან ისეთი აუცილებელი უფლებრივი შეზღუდვები, რასაც რეფორმა ითვალისწინებს, მხოლოდ საკონსტიტუციო დონეზე შეიძლება მოწესრიგდეს. საქართველოს კონსტიტუცია, მისი ხშირი ცვლილებების მიუხედავად, „მყარ“ კონსტიტუციად მოიხსენიება, რადგან საკონსტიტუციო ცვლილებების იმ ფარგლებში განხორციელებას, როგორც ეს ალბანური მოდელის მსგავს რეფორმას ესაჭიროება, საკანონმდებლო ორგანოს $\frac{3}{4}$ უმრავლესობის მანდატი ჭირდება, რაც სრულად პროპორციული საარჩევნო სისტემის პირობებში კონსოლიდებული და ურყევი პოლიტიკური ნების საჭიროებას ნიშნავს.

ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ მოსამართლეთა თანამდებობასთან შესაბამისობის პროცესს, სამართლებრივის გარდა, პოლიტიკური მხარდაჭერა საზოგადოებიდანაც ჰქონდეს, რადგან სასამართლოს ეფექტიანობას საბოლოოდ სწორედ საზოგადოებრივი ნდობა განსაზღვრავს. ამდენად, მნიშვნელოვანია, საზოგადოება არაპირდაპირ, მაგრამ მაღალი ინტენსივობით ჩაერთოს პროცესში.

რეფორმის წარმატებისთვის აუცილებელია, იგი არ იყოს სასამართლო სისტემაში არსებული ელიტებისადმი გამოცხადებული ვენდეტა. შურისძიების ნებისმიერ მცდელობას პროცესის იმგვარი დაზიანება შეუძლია, რომელიც სასამართლო სისტემას რეფორმამდე გაცილებით უარეს მდგომარეობაში ჩააყენებს. ამდენად პროცესში უნდა შეიქმნას იმგვარი ინსტიტუციური მოწესრიგება, რომელიც უზრუნველყოფს მის სამართლიან წარმართვას. კერძოდ, პირებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა, სამართლიანი პროცესის

ფარგლებში დაიცვან თავიანთი პოზიცია და სურვილის შემთხვევაში გაასაჩივრონ მათი უფლებრივი მდგომარეობის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილება. შეუძლებელია, სამართლიანად იქნეს მიჩნეული ისეთი უწყების მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რომელსაც არ გააჩნია სასამართლოსთვის საჭირო შინაარსობრივი და ფუნქციური მახასიათებლები.

აღნიშნული პროცესი ცალსახად ბენვის ხიდზე გავლას ჰგავს, რადგან ძალიან რთულია ასეთ დროს მართლზომიერი ბალანსის დაცვა ლეგიტიმურ საზოგადოებრივ საჭიროებასა და ცალკეული მოსამართლეების უფლებრივ მდგომარეობას შორის. აღნიშნული რისკების მინიმიზებისთვის კი რელევანტური იქნება მაქსიმალური საერთაშორისო ჩართულობის უზრუნველყოფა, უფრო მეტიც, გადაწყვეტილების მიღების სააპელაციო ეტაპზე კონსენსუსის საფუძველზე შერჩეული საერთაშორისო აქტორებისთვის გადამწყვეტი ხმის უფლებით აღჭურვა პროცესისადმი სანდოობის გაზრდას და შესაძლო თვითნებობის პრევენციას უზრუნველყოფს.

აღნიშნულის განხორციელების შემდეგ რეფორმის მხოლოდ ერთი ეტაპი სრულდება, დასკვნით საფეხურზე კი მნიშვნელოვანია, სასამართლო დაკომპლექტდეს კეთილსინდისიერი და კვალიფიციური კადრებით. მიმდინარე ეტაპზე ასეთი გამოცდილება არ არსებობს, შესაბამისად, რეფორმის განხორციელების პირობებში უანალოგო „რეცეპტის“ მოძიება გახდება საჭირო. იმის გათვალისწინებით, რომ შესაძლებელია მოსამართლეთა მნიშვნელოვან ნაწილს სისტემის დატოვება მოუწიოს, რელევანტური იქნება, თუ ახალი კადრებით სისტემის დასაკომპლექტებლად გაუქმდება მოსამართლედ გახდომის იუსტიციის უმაღლეს სკოლის სავალდებულო ეტაპები.

VI. დასკვნის ნაცვლად

მართმსაჯულების რეფორმირების ალბანური მოდელი შეიძლება ქართული სასამართლო სისტემის გაჯანსაღების მოსურ-

ნე პირებისთვის იმედის საკმაოდ შორეული, მაგრამ მყარი პერსპექტივა იყოს, რადგან იგი აწმყოში პოლიტიკური ხელისუფლების ნების მიუხედავად, იძლევა სამომავლოდ სინამდვილის შეცვლის შესაძლებლობას. სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ დემოკრატიული საზოგადოება მომზადებული შეხვდეს პოლიტიკური ნების მომწიფებას, რომელიც არსებული ან მომავალი ხელისუფლების პირობებში დადგება, რათა მწყობრი რეფორმების განხორციელების გზით შესაძლებელი გახდეს სასამართლო სისტემის სრულყოფილი გადატვირთვა.